

ВІДГУК

НА ДИСЕРТАЦІЮ ГОРБАТЮК ОЛЕНИ ЛЕОНІДІВНИ
«ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ», представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі
знань 01 «Освіта / Педагогіка», спеціальність 016 – Спеціальна освіта

Ступінь актуальності обраної теми. Сучасні зміни суспільних і соціокультурних умов зумовили переорієнтацію системи шкільної освіти на формування в учнів життєвих компетентностей, які дозволять їм успішно навчатися, орієнтуватися в сучасному соціумі, інформаційному просторі, на ринку праці, виконувати соціально важливі завдання, реагувати на потреби і виклики часу. З огляду на зазначене, актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу, що передбачає спрямованість освітнього процесу на формування в учнів ключових і предметних компетентностей. Актуальність означеної проблематики та її недостатня розробленість стосовно дітей з порушеннями інтелектуального розвитку зумовили проведення дисертаційного дослідження за темою – «Формування соціально-комунікативної компетентності молодших школярів з порушенням інтелектуального розвитку».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні.

Проведений нами детальний аналіз представленої дисертації дає підстави потрактувати її ґрунтовне дослідження, що являє собою плідну спробу автора систематично проаналізувати та структурно інтегрувати науково-методичні розвідки та практичні надбання щодо проблеми соціально-комунікативної компетентності через призму соціальних та особистісних категорій, зокрема: мотиваційних, когнітивних, операційно-діяльнісних, емоційно-ціннісних, етичних, соціально-рефлексивних, мовленнєвих тощо.

Автором розглянуто соціально-комунікативну компетентність як цілісну систему, яка в собі об'єднує соціальні та комунікативні функції, зокрема: вміння адекватно вирішувати соціальні та поведінкові проблеми і ситуації (здатність виявляти емпатію та розуміти почуття інших людей, ефективна міжособистісна взаємодія (соціальна компетентність); вміння спілкуватися в конкретних соціально-побутових ситуаціях, ініціативність в процесі інтеракції (ефективна комунікація, вміння висловлювати свої думки чітко та зрозуміло (комунікативна компетентність).

Ефективному розв'язанню завдань наукового пошуку сприяла вдало використана система теоретичних, емпіричних та статистичних методів дослідження та широка джерельна база вітчизняних та зарубіжних наукових і методичних публікацій, а також аналіз практичного досвіду закладів освіти України.

Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка представлена вступом, трьома розділами, висновками до кожного з розділів, загальними висновками, списком використаних джерел, додатками.

Аналіз змісту роботи та основних положень, висвітлених у рукописі дисертаційного дослідження, дає підстави говорити про досягнення мети вирішеність завдань дослідження. Додатки доповнюють теоретичний, практичний матеріал основної частини роботи.

До незаперечних досягнень даної дисертації хочемо віднести органічне поєднання викладу основного матеріалу у відповідності з авторською концептуальною позицією. Саме цим і забезпечується належна наукова аргументація тих шляхів, за яких підвищується ефективність досліджуваного процесу.

Повнота викладу наукових положень.

Основні положення та висновки дослідження відображено у 13 працях. Зокрема 6 статей опубліковано в наукових фахових виданнях України з педагогічних наук, 1 – в періодичному науковому виданні, 1 – у закордонному науковому періодичному виданні, 4 публікації в збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Наукова новизна.

Акцентуємо увагу на тому, що дисертантка вперше представила в роботі критерії сформованості соціально-комунікативної компетентності, зокрема: *емоційно-перцептивний* (диференціація соціальної перцепції, перцепція діяльності та особистості іншої дитини, емоційна складова соціальної перцепції та самоствавлення), *комунікативний* (імпресивне мовлення – слухання, розуміння, експресивне – висловлювання) та *соціально-когнітивний* (рефлексія, соціально схвалювальні відповіді, соціально ненормативні відповіді).

Горбатюк О. Л. розроблено модель формування соціально-комунікативної компетентності учнів з ППР, в якій перцептивний компонент передбачає розуміння емоцій інших людей щодо невербальних засобів спілкування, а саме міміки, комунікативний компонент розглядається в структурі особистісних, емоційних, когнітивних, мотиваційних, поведінкових субкомпетенцій; інтерактивний – як аспект спілкування, що виявляється в організації людьми взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності, досягнення спільної мети (створення стосунків, опрацювання конфлікту та співпраця); моторно-руховий компонент – як дія та її образ (інтелектуальні та сенсорні навички). Розроблено методику формування соціально-комунікативної компетентності учнів з ППР (порушення інтелектуального розвитку) засобами фізичної культури. Визначено критерії формування соціально-комунікативної компетентності школярів з ППР, до яких віднесено: розуміння емоційного стану іншого однокласника чи дорослого; вміння отримувати та передавати отриману інформацію, слухати іншого; вміння вести простий діалог, доводити власну думку; активність у колективних заняттях; вміння вирішити конфліктну ситуацію тощо.

Розроблено авторську програму з фізичної культури для молодших школярів з порушеннями інтелекту, яка містить базовий і варіативні компоненти. До базового компоненту віднесено: вимоги до знань, рухові навички і уміння; завдання розвитку фізичних якостей; нормативи фізичної підготовленості, згідно з вимогами комплексної програми фізичного виховання учнів спеціальної загальноосвітньої школи. До варіативного – засоби для

розвитку фізичних якостей (вправи аеробної спрямованості: легкоатлетичні вправи, рухливі і спортивні ігри за спрощеними правилами тощо).

Розроблено методичні та організаційні умови підвищення ефективності фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку, а саме: програма фізичного виховання має містити не менше 180 академічних годин за навчальний рік, у тому числі 108 обов'язкових уроків шкільної програми та 72 додаткових оздоровчих занять; як варіативна частина програми, так і додаткові оздоровчі заняття мають повністю складатися з вправ оздоровчого характеру з направленням на розвиток витривалості; основні елементи варіативної частини варто структурувати так: легка атлетика – 36 год (в першій чверті 16 год, у другій – 4, у третій – 4, в четвертій – 12 год); до додаткових елементів варіативної частини варто додати комплекси загальної фізичної підготовки, а також спортивні і рухливі ігри.

Дискусійні положення та зауваження.

Позитивно оцінюючи дисертацію Горбатюк Олени Леонідівни, вважаємо за потрібне зазначити дискусійні положення та окремі зауваження щодо змісту дисертаційної роботи:

1. У процесі аналізу досліджуваного питання, на нашу думку, варто було б описати об'єктивну ситуацію сучасного стану формування соціально-комунікативної компетентності молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку, і з якими саме труднощами стикаються вчителі у закладах освіти.

2. У представленому дослідженні дисертантка, описує розробки вітчизняних авторів щодо проблемами розвитку формування соціально-комунікативної компетентності молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку, але хотілось би побачити й аналіз досвіду зарубіжних вчених стосовно досліджуваного феномену.

3. У додатках до дисертаційної роботи можна було б представити приклади занять, які проводилися дисертанткою в межах розробленої програми, що значно посилює зміст представленого матеріалу.

Однак, висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку даного дослідження, що має вагому новизну, теоретичну та практичну значущість.

Загальний висновок.

З огляду на вищезазначене вважаємо, що дисертаційне дослідження Горбатюк Олени Леонідівни «Формування соціально-комунікативної компетентності молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що має безперечну наукову новизну, вагому теоретичну і практичну значущість та відповідає вимогам до оформлення дисертацій, порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженими наказом МОН України затвердженими Наказом МОН України від 1 2.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 359 від 31.05.2019) і постановою КМ України від 12.01.2022 № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно Постанови КМ України № 341 від 21.03.2022 року), а її автор Горбатюк Олена Леонідівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,
старший дослідник,
заступник директора з наукової роботи
Інституту спеціальної педагогіки
і психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України

Наталія ЯРМОЛА

